

Надія Семенівна НОВИЦЬКА,
директор КУ Тернопільської обласної ради
«Тернопільська обласна бібліотека для дітей»

ДИТЯЧІ БІБЛІОТЕКИ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ В КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ШЛЯХИ ВИЖИВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Одним із важливих питань для бібліотекарів України сьогодні постає функціонування та подальша діяльність бібліотечних установ в умовах децентралізації. Зокрема:

- якою має бути сучасна бібліотека в об'єднаній територіальній громаді;
- шляхи реформування бібліотек у т.ч. дитячих, підвищення ролі бібліотекаря як посередника між книгою та користувачем (статус, кадри, забезпечення);
- співпраця та забезпечення мешканців ОТГ якісними бібліотечними послугами;
- і одне з головних і найбільш болючих питань – нормативно-правове забезпечення діяльності бібліотек в умовах децентралізації. Адже на сьогодні єдиний документ, що визначає права і обов'язки бібліотечних працівників, – це Закон «Про бібліотеки і бібліотечну справу», який з 1995 року зазнавав незначних змін.

На жаль, сьогодні Міністерством культури України не підготовлено офіційних документів щодо діяльності бібліотек в умовах реформування місцевого самоврядування. Є методичні рекомендації в організації мережі публічних бібліотек в об'єднаних територіальних громадах, видані Національною бібліотекою ім. Ярослава Мудрого. Але це просто рекомендації, які можуть братися до уваги або можуть ігноруватися місцевою владою (представники якої не завжди є професійно, освітньо, юридично освіченими особами).

Як факт, сьогодні місцеві громади, не маючи юридичної основи та за відсутності установчих документів щодо правовідносин між громадами та органами місцевої влади, допускають порушення в юридичному правовому полі щодо реорганізації існуючих ЦБС, визначенні правонаступників матеріальної сторони новостворених бібліотек, не правомірно закривають бібліотеки (в порушення Закону України «Про культуру», Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу»), беручи до уваги лише Закон «Про місцеве самоврядування» і Закон «Про децентралізацію».

Бібліотеки ж залишилися без будь-якої уваги галузі, до якої вони відносяться (Міністерства культури), влади, яка давно не звертала уваги і лише погоджувалася на існування закладів культури без відчуття своїх обов'язків по відношенню до них, розуміння доцільності і бажання підтримати як один із інформаційних, освітніх, виховних напрямів в загальній стратегії майбутнього виховання підростаючого покоління нової держави – України.

І як результат, бібліотеки опинилися заручниками не до кінця продуманої стратегії щодо бібліотек. Не маючи законодавчої бази, бібліотеки на місцях залежать від новостворених місцевих громад, а особливо новообраних керівників громад, які не завжди навіть мають вищу освіту (відповідного рівня). Для них бібліотеки як баласт, який заважає громаді розвиватися, оскільки потребують коштів (які не дають економічного ефекту тобто доходу, а лише затрати на утримання).

А що ж бібліотеки? Багато років держава не могла утримувати наявну бібліотечну мережу, і тому в більшості бібліотечні заклади фінансувалися по залишковому принципу, бібліотекарі працювали на не повний робочий день (0,25, 0,5, 0,75 % посадового окладу).

Відповідно до оплати праці виконувалися і обов'язки із забезпечення діяльності сільських, міських, районних бібліотек. Відповідно оплати була і результативність таких заходів, і ось

в процесі децентралізації, без будь-якої юридичної основи бібліотекарям пропонують реформуватися в основному за рахунок власних ідей, власного бачення своєї місії в порушення Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу».

По-перше, ліквідується мережа бібліотек (ЦБС, районні, дитячі, міські бібліотеки, реорганізуються без будь-якого погодження з Міністерством культури).

По-друге, не вироблена, не підготовлена юридично-правова складова новостворених установ в структурі ОТГ.

По-третє, не враховується матеріально-фінансова складова після децентралізації ЦБС та ін.

А **головне**, морально-психологічний стан працівників як колишніх так і майбутніх (молодих спеціалістів в тому числі) щодо майбутнього: їхньої професійної діяльності, юридичного статусу (підпорядкування).

В такій юридично-правовій невизначеності перебувають сотні бібліотек у різних куточках України. Адже сьогодні актуально стоять питання:

- комплектування бібліотечних фондів (як новостворених бібліотек ОТГ (адже Державна програма поповнення бібліотечних фондів існує, але в ній немає поняття «об'єднана територіальна громада», а відповідно і немає поняття бібліотек об'єднаних територіальних громад);
- питання опрацювання нової літератури, особливо це гостро стоїть у зв'язку з переходом на УДК. Поряд із цим проблемною є електронна звітність щодо бібліотечних фондів;
- не менш важливим фактором є методичне забезпечення діяльності бібліотек і зокрема підвищення фахового рівня бібліотечних працівників.

Отже, на сьогодні висновок один. Перш ніж робити кардинальні зміни - потрібен перехідний період, для того щоб:

- підготувати працівників до змін;
- розробити законодавчу базу або адаптувати існуючу законодавчу складову до нових змін;

- провести навчання з керівниками новостворених громад щодо (створення) діяльності соціально-культурної сфери в ОТГ.

Як приклад хотілося б привести зміни, які відбулися в Тернопільській області в результаті децентралізації серед бібліотек, підпорядкованих Міністерству культури України.

станом на 01.01.2017 р.	станом на 01.01.2018 р.	+ -
17 районних бібліотек для дітей	13 районних бібліотек для дітей	- 4
15 міських бібліотек для дітей	12 міських бібліотек для дітей	- 3
1 обласна бібліотека для дітей	1 обласна бібліотека для дітей	
Всього – 33 бібліотеки	Всього – 26 бібліотек	- 7

Разом із тим хотілося б відзначити, що поряд із традиційними формами почали створюватися і нові структури, що обслуговують дітей, зокрема:

1 районна бібліотека для дітей перейшла в статус – Центральної бібліотеки для дітей Підволочиської ОТГ;

3 міські бібліотеки для дітей отримали статус міських бібліотек для дітей відповідних ОТГ: Мельниця-Подільська міська бібліотека для дітей Мельниця-Подільської селищної ради; Скала-Подільська бібліотека для дітей Скала-Подільської ОТГ; Почаївська міська бібліотека для дітей Почаївської ОТГ.

Вивчаючи досвід роботи інших бібліотек України, в Тернопільській області почали впроваджуватися нові структурні об'єднання:

- на базі Тереховлянської районної дитячої бібліотеки створено міську ЦБС Тереховлянської ОТГ (систему публічно-шкільних бібліотек, в яку входить 12 бібліотек-філій);

- створено одну публічно-шкільну бібліотеку-філію (Вишнівецька публічно-шкільна бібліотека-філія Вишнівецької ОТГ);
- одна з районних бібліотек для дітей (Ланівецька ЦРБ) перейшла в статус – міська бібліотека.

Звичайно, можна розглядати як позитивні, так і негативні наслідки децентралізації в Україні і особливо роль і місце бібліотек в цьому процесі. Однак незаперечним залишається факт – сільські бібліотеки, а подекуди і міські, можуть не вижити в умовах пропонованої владою децентралізації, адже на відміну від освіти та медицини, які отримують державну субвенцію, сфера культури фінансується з місцевих бюджетів. Утримувати таку мережу за кошти, що будуть у розпорядженні місцевих громад, складно, тому багато культурно-просвітницьких закладів просто «оптимізують», або просто закривають.